

G eandewei

foto: Nijkleaster

Protestantse
Kerk

De muur van vriendelijkheid

Na dorheid
volgt opbloei

Werkt ons waarschuwings-
lampje nog wel?

Geloofsgetuige
Johannes Calvijn

Column Gryt van der Galiën

'Wall of kindness!'

'Give it if you don't need it, take it if you do!', lees ik wanneer we in Griekenland langs een speeltuin lopen.

Over geven en nemen gaat het achter die muur van vriendelijkheid rondom de kleuterspeelplaats. Een allereerste belangrijke les wanneer een kind de peuterleeftijd - van hebben en houden - ontgroeit en spelend sociale vaardigheden leert en vriendjes maakt.

In de grotemensenwereld wordt op ander niveau gespeeld en is geven en nemen soms nogal ingewikkeld. Iets geven uit je overvloed is veel gemakkelijker dan delen uit je tekort. Iets van een ander aannemen geeft soms een gevoel van opluchting, 'take it if you need it'. Maar ook is er soms gêne omdat je in zelfredzaamheid tekort schiet, al dan niet door eigen schuld.

Een ontroerend gebaar van geven en nemen vond onlangs plaats in de kerk van Frieschepalen/Siegerswoude. Geven omdat je dat 'zelf' nodig hebt. Martje Mechels bood, mede uit naam van broer en zus, excuus aan voor het doden van 16 willekeurige mannen op 3 mei 1943 bij Trimunt, door haar opa Johan Mechels, nazicommandant. Euwe de Jong, kleinzoon van een der slachtoffers, nam het excuus aan. Hij had het evenzo nodig, zoals velen met hem. De dienstdoende predikant gaf als blijk van verzoening een olijftakje aan Martje. Een heilig en helend moment van geven en nemen in deze dienst.

Niet achter een 'Wall of kindness' met schommel en wip, maar in de open ruimte van een Godshuis stonden deze beide mensen - ieder met eigen pijn - tegenover elkaar. Gerijpt door het leven in 'deze' tijd met nieuw verkregen inzichten. Het inzicht dat je werkelijk iets geeft door dit oprechte excuus aan familie van slachtoffers. Plaatsvervangend je schaamte belijden voor zoveel onrecht door een bloedverwant aangericht, die - in alle dubbelheid - voor Martje toch een lieve opa was. Maar ook excuus kunnen aannemen is een daad van moed en kracht. 'Give if you NEED it, TAKE it if you need it'.

Deze verzoening, zegt Euwe, is geen afsluiting, maar nieuw begin van gesprek. Tevens prachtig en stevig fundament onder hun gezamenlijk gebed om vrede voor de wereld.

Gryt van der Galiën-Dorenbos uit Damwâld is gepensioneerd kerkelijk werker

Meditatie Na dorheid volgt opbloei

'Ik zal mijn geest uitgieten over je nazaten en mijn zegen over je telgen.

Zij zullen ontkiemen tussen het gras, uitbotten als wilgen langs het water.'

Jesaja 44:3b-4

door ds. Siep Boukes

De toekomst houdt ons allemaal bezig. We weten wat we hebben, maar we weten niet wat er komt. Wat laten we straks na? Is dat een veilige wereld, waar je vredig kunt werken? Is het een welvarende wereld, waar mensen vooruitkomen en het geluk zien groeien? We zien de donkere wolken aan de horizon en zijn bezorgd. Wat staat onze kinderen te wachten?

Niet minder bezorgd zijn we in de kerk. We zien de jeugd zo weinig. Hoe komt het straks, als kerken blijven krimpen, als we de deuren moeten sluiten, terwijl het ons aan visie ontbreekt? Zal het de komende generaties nog boeien?

Dezelfde stemming heerste ook onder de mensen die de tekst boven deze meditatie voor het eerst hoorden. Hun levensproject - volk van God zijn in een land van melk en honing - leek mislukt. Verbanning, noodgedwongen wonen tussen de heidenen, dat was hun leven geworden. En met dat verdriet was er ook de bezorgdheid: hoe gaat het straks met ons nageslacht? Is er voor hen nog hoop? Of kunnen ze zich maar beter voorbereiden op een leven zonder droom, zonder heilig ideaal?

God kent zijn volk

De profeet kent zijn mensen. En wat nog belangrijker is: God kent zijn volk. Daar twijfelen de mensen weleens aan, want het lijkt of God hen vergeten is. Het knaagt aan hun geloofsleven, het is een klagend geloof geworden. De profeet heeft een uitdagende roeping: hoe verlos ik de mensen van hun sombere denken over wat komt?

Hij weet dat hij er niet komt met een sussende boodschap, dat het wel wat meevalt,

dat we de problemen niet moeten overdrijven. Het laatste wat profeten doen is de ogen sluiten. Ze ontmaskeren de dingen. Dat deden ze al in de tijd dat de mensen dachten dat het er voortreffelijk met hen voorstond.

Profeten kijken boven de werkelijkheid uit. Want ze kijken op naar God, en daarna weer naar de aardse dingen. Zo hebben ze iets te zeggen, waar mensen geen woorden meer hebben. Vanuit de hoge komt hun antwoord. God heeft niet alleen de ouderen met hun heimwee naar wat was gezien, maar ook de jongeren. Voor hen heeft Hij iets speciaals in gedachten: zijn Geest! Waar het menselijke doodloopt, geeft God nieuw leven.

Het is als de regen in de lente. De landen lagen er dor bij, veel gewassen zag je niet meer op de velden. Maar dan begint het te regenen. En de wereld verandert. Zo is de Geest van God.

Met Pinksteren vieren we, hoe de kerk begon te leven. Verslagen leerlingen werden enthousiaste vertellers over God, en de boodschap sloeg aan. De tijd was rijp geworden. En dat zien we zich herhalen in de geschiedenis van het geloof. De kerk heeft dorre tijden gekend, maar ook tijden van opbloei. Dat doet de Geest!

Daarom is Pinksteren vieren juist nu zo belangrijk. Het is het feest van de toekomst. Zoals de profeet durfde spreken over bloei, juist bij de jeugd, zo mogen wij daar ook op hopen. Het geloof in de Heilige Geest maakt ons nieuwsgierig naar morgen.

ds. Siep Boukes uit Balk is emeritus predikant en oud-redactielid van Geandeweï

Leesrooster

Week 23, 4 t/m 10 juni

zondag	Psalm 119:17-24
maandag	Spreuken 25:1-10
dinsdag	Spreuken 25:11-20
woensdag	Spreuken 25:21-28
donderdag	Psalm 119:25-32
vrijdag	1 Timoteüs 1:1-11
zaterdag	1 Timoteüs 1:12-20

Week 24, 11 t/m 17 juni

zondag	Psalm 13
maandag	1 Timoteüs 2:1-7
dinsdag	1 Timoteüs 2:8-15
woensdag	1 Timoteüs 3:1-13
donderdag	1 Timoteüs 3:14-4:10
vrijdag	Psalm 119:33-40
zaterdag	Matteüs 7:13-8:1

Het geweten en de Heilige Geest Werkt ons waarschuingslampje nog wel?

Het speelde zich af in Moskou. Russen legden bloemen bij de ambassade van Oekraïne. Het was een stil protest tegen de veroveringsoorlog van Poetin. Bij de bloemleggers was ook een hoogbejaarde vrouw. Politieagenten stapten op haar af en voerden haar af. Ruw werd ze in een politiebusje geduwd. Ik vroeg me af: hoe kunnen agenten een oud mensje zo behandelen? En sinds wanneer is het een misdaad om bloemen neer te leggen? Maar ook: hoe zou ik zelf gehandeld hebben? Wie durft onder een repressief regiem in verzet te gaan?

door ds. Peter Smilde

Ieder mens heeft een waarschuingslampje dat aan gaat bij apert onrecht. We noemen dat het geweten. Als mensen een slecht geweten hebben schuurt er iets in hun binnenste en lukt het ze niet om door te gaan met de dingen waarmee ze bezig waren. Volgens Paulus hebben niet alleen gelovigen weet van goed en kwaad, maar ook mensen die God niet kennen en niet op de hoogte zijn van zijn wetten en voorschriften. Zij leven de wet na 'van nature': *'De wet is in hun hart geschreven en hun geweten bevestigt dit'*, zo schrijft hij in Romeinen 2:13-15. Op meerdere plekken in de Bijbel wordt geschreven over het menselijk geweten, over het 'het innerlijk gerechtshof van de mens', zoals de filosoof Immanuel Kant het beeldend beschrijft.

Hapen en schipperen

Toch moet er wel iets bij gezegd worden. Het geweten is weliswaar een prachtig waarschuingslampje, dat God ieder mens heeft meegegeven, maar het geweten kan desondanks behoorlijk haperen en schipperen. Het ondergaat namelijk allerlei invloeden. Niet alleen van God, maar ook van je opvoeding, je vrienden, je nieuwsbronnen. Zelfs kan het gebeuren dat het gif van nepnieuws, afgoderij en zelfzucht het geweten probeert binnen te dringen, hoewel dat nooit helemaal zal lukken. Het geweten is dus niet één stem, maar een veelheid van stemmen die met elkaar in gesprek gaan. Die stemmen zijn in jezelf 'hoorbaar' wanneer allerlei vraagstukken aan je voorbijkomen. Moet ik iets geven aan de deurcollecte? Ben ik wel een goede getuige van Christus? Mag ik terugslaan als ik gepest wordt? Kan ik nog wel met het vliegtuig reizen? Zal ik naar de kerk gaan of blijf ik thuis? Mag ik scheiden of moeten we samen blijven? Het is van groot belang om dat innerlijk gesprek in je geweten aan te gaan en je geweten niet 'dicht te schroeien' (2 Timoteüs 4:2).

Paulus geeft in Korintiërs 8 een voorbeeld van wat zich kan afspelen in het geweten. In de gemeente van Korinte waren er pas bekeerde gelovigen die nog sterk onder de invloed stonden van de afgoden die zij vroeger dienden. Daardoor waren ze doodsbang om offervlees uit de heidense tempels te eten. Paulus noemt het geweten van deze gelovigen zwak, want ze realiseren zich nog niet dat afgoden geen enkele macht meer over hen hebben en

dat ze dus gerust van dat offervlees kunnen eten. Toch moeten de gelovigen met een 'sterk geweten' rekening houden met de gelovigen met een 'zwak geweten'. Uiteindelijk gaat het in het geweten niet om het eigen gelijk, maar om het gelijk van de liefde van Christus. Als het goed is laat een gelovige zijn geweten dus leiden door de heilige Geest (Romeinen 9:1).

Wat vraagt God wel en niet?

De filosoof Dirk Duijzer noemt het geweten een 'vrije ruimte in het hoofd', waarin een mens zich afvraagt: wat vraagt God wel en niet van mij? Hij stelt dat veel ellende in de wereld wordt veroorzaakt doordat mensen de vrijplaats van hun geweten hebben afgesloten.

Het resultaat is dat ze als makke schapen meelopen in de massa. Hij citeert het slot van het Wilhelmus: [dan] 'dat ik God de Here / de hoogste majesteit / heb moeten obediëren / in der gerechtigheid.' En hij voegt daaraan toe dat in die woorden een kiem van revolutie verborgen zit.

Dictators en autocraten zijn doodsbang voor mensen met een geweten, want dat beperkt hun gelijk en hun macht. In Afrika rukt een militante Islam op die geen enkele ruimte laat aan de vrijheid van geweten en religie. We zien deze tendens wereldwijd. Toen Luther voor het gerecht stond op de Rijksdag te Worms zei hij: 'Mijn geweten is gevangen in het Woord van God. Daarom mag ik niets tegen mijn geweten in doen.' Daarmee bedoelde dat een goedwerkend geweten altijd gevoed en gescherpt wordt door Gods Woord en Geest.

We vieren Pinksteren, het feest van de Geest. Vanuit de hemel giet Jezus zijn Geest uit over zijn leerlingen. Zijn stem wordt voortaan op een bijzondere manier hoorbaar in het hart en het geweten van hen die hun harten voor Hem openen. Ons waarschuingslampje staat sinds Pinksteren op scherp. Maar laten we ons ook waarschuwen? Spitsen we onze oren om te luisteren naar zijn influisteringen?

Een koor van allerlei stemmen

Denk niet dat het geweten samenvalt met de influisteringen van de heilige Geest. Het geweten is een koor van allerlei stemmen, maar het is onze taak om naar al die stemmen te luisteren en te zoeken naar de leiding van Gods Geest. Dat kun je nooit alleen, je hebt daarbij elkaar nodig als geloofsgemeenschap. Meestal is de stem van de Geest niet de stem die het hardste roept of het meest overtuigd is van het eigen gelijk, maar de stem waarin de vrucht van de Geest tevoorschijn komt: liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. (Galaten 5:22)

ds. Peter Smilde is predikant van de Protestantse Gemeente te Drachten en redactielid van Geandewei

Het geweten is een koor van allerlei stemmen, maar het is onze taak om naar al die stemmen te luisteren en te zoeken naar de leiding van Gods Geest.

Geloofsgetuige

Johannes Calvijn

*'Wat ik gedaan heb
is in feite niets
waard en ik smeeek u,
vergeef me alles wat
ik verkeerd deed.
Maar mocht er iets
goeds bij zitten, wil
dat dan vasthouden.'*
* 10 juli 1509,
Noyon (Fr) – † 27
mei 1564, Genève

In deze rubriek mag een portretje van de kerkvader van alle calvinisten niet ontbreken. Calvinisten staan bekend als sober en matig, arbeidzaam en onbuigzaam, principieel en als het moet bereid om het conflict aan te gaan. Zelfs Nederlandse rooms-katholieken worden er soms op aangekeken.

Gedeeltelijk gaan die eigenschappen voor Calvijn en zijn leer wel op. Maar hij is vooral de Fransman die gegrepen werd door het Evangelie van Gods vrije genade voor zondige mensen. De Reformatie kreeg in hem iemand die goed kon preken én debatteren met tegenstanders buiten - en andersdenkenden binnen - de beweging. Omdat hij als jurist geschoold was, was hij geknipt voor de rol om bij te dragen aan regelgeving voor het kerkelijk leven van de protestanten die zich van het 'juk van Rome' hadden bevrijd. Aan zijn leidinggevend optreden in Straatsburg en Genève danken we typisch 'gereformeerde' trekken in het kerkelijk leven, zoals de samenzang van berijmde psalmen en huisbezoek door gekozen ouderlingen voor het 'opzicht'.

Maar Calvijn zag zich vooral als advocaat en getuige van Christus. Christus spreekt tot ons 'gekleed in het gewaad van zijn Evangelie' en Calvijn was niets liever dan Bijbeluitlegger op de kansel en achter de lezenaar van de Geneefse predikantenopleiding. Lag het ook aan zijn juridische scholing dat diepe eerbied voor de allerhoogste Soevereiniteit zo'n centraal thema werd in zijn geloofsleer? Daarbij had hij ook een flinke tik meegekregen van het geleerde humanisme van zijn tijd. Daardoor had hij minder gevoel voor de rituelen en symbolen van de christelijke traditie dan Maarten Luther. Niemand die nog piekerde over het gebruik van zalfolie op plechtige momenten na Calvijns woorden over de 'stinkende adem van de priester die erover heen was gegaan'. Alleen besprenkeling van pasgeboren kinderen met water over en het delen van brood en wijn kon als sacrament nog door de beugel. Calvijn stierf ook zonder het aloude 'sacrament van de stervenden'. Het woord van Gods genade moest voor een gelovige voldoende houvast zijn. De 'volharding der heiligen' is niet voor niets een belangrijk calvinistisch leerstuk. Over stoer geloof gesproken. Toen in de twintigste eeuw bloemen, paaskaarsen, liturgische kleden en beeldprojecties de protestantse kerkdienst binnenkwamen moet er in de hemel een hoofd met puntbaardje treurig geschud hebben.

Harmen Jansen

Byldspraak - Willem Wilstra

Op 'e lange reis (Psalm 121)

Ofskie nimme docht sa sear. Foaral as je witte dat it minsk-
likerwize de lêste kear is. Hiel tapaslik by dizze foto fyn ik
Psalm 121,4 (ber.), want it gie hjir echt om ôfskied foar 'de
lange reis'.

De Hear, dy't altyd om dy tinkt,
bliuwt, wat ek wanke mei,
dyn hoeder al den dei.
Dy't nei it kweade it goede bringt,
Hy hat dyn gean en kommen
yn syn beskerming nommen.

Cor Waringa en Gerben Brouwer

Geandewei Kerkblad voor de Protestantse Kerk in Fryslân

Colofon

Hoofdredacteur: Arjen Bakker
Romptastrjitte 15, 9036 PK Menaam
T. (0518) 750 276

Advertenties:
Media advies Theo Wijbenga
T. (06) 51426179 (8:30 - 13:00 u.)
E. advies@theowijbenga.nl

**Vormgeving, druk, post- en
digitale abonnementen:**
Dekker Creatieve Media en Druk,
E: administratie@geandewei.nl

Familieberichten:
Jaap Hoogenboom
T. (0592) 785 484
E. info@hoogenboom-
communicatie.nl

Kopij algemeen deel: uiterlijk 15 dagen voor verschijnen naar redactie@geandewei.nl

Psalm 119

Roep om verzet tegen misdaad

Bijna dagelijks lezen en horen we berichten over 'de georganiseerde misdaad' in ons land. Ook dat die zich naar het Noorden verplaatst en zich op het platteland vestigt. Psalm 119 roept op tot verzet tegen misdaad en misdadigers.

door Doede Wiersma

Dietrich Bonhoeffer keerde in 1934 uit het veilige Engeland terug naar het - voor hem levensgevaarlijke - Duitsland van Hitler. Tot zijn bagage hoorde Psalm 119, in zijn eigen woorden 'de meest waardevolle Psalm uit mijn meest geliefde boek.'

In zijn *Ethiek* beschrijft Bonhoeffer hoe Hitler-Duitsland tegen alle Tien Geboden van God zondigt. Willen wij, als Bonhoeffer, trouw blijven aan God en zijn geboden?

Dan kan Psalm 119 ons motiveren en inspireren.

Oprecht en slecht:

De verzen 1- 3 vormen een inleiding op de Psalm. Ze gaan vooraf aan de ononderbroken samenspraak van de gelovige met zijn God.

Integriteit (vers 1) en onrecht (vers 3), oprecht en slecht, brengen ons in de sfeer van de opvoeding. In het boek Spreuken vinden we een neerslag van deze vorming. Het ideaal van de opvoeding was de rechtvaardige, integere mens. Het anti-model: de misdadiger.

Teksten over de rechtvaardige komen in Spreuken 66 maal voor, en over de niet integere 78 maal. Spreuken 28 toont de betekenis.

- Als rechtvaardigen triomferen, heeft het leven glans,
Als misdadigers de macht grijpen, houdt elk mens zich schuil. (vers 12).

- Komen misdadigers aan de macht, dan zoekt ieder mens een schuilplaats. Gaan ze ten onder dan gaan rechtvaardigen heersen (28).

(Zie ook: Spreuken 10:7; 11: 10; 12: 7, 28; 29:2 en 27)

Spreuken 28 beschrijft misdadigers als 'een brullende leeuw en ziedende beer' (15) en als hebzuchtig (22/25). Als mensen die snel rijk willen worden (20), woekerrente eisen (8) en hun vader en moeder beroven (24). Kortom: kwaadaardige mensen die niets van het recht begrijpen en wettelozen prijzen (4 en 10). Hoe anders de rechtvaardige: hij geeft het leven glans!

De dichter van Psalm 119 leeft in dit klimaat. Dat wordt duidelijk uit de teksten in het kader.

Misdadigers in Psalm 119

vers:

53: Ik ben ontzet over de misdadigers*

61: Rondom mij zetten misdadigers hun strikken.

110: Misdadigers hebben voor mij een net gespannen.

95: Misdadigers zijn uit op mijn ondergang.

*) NBV 21 vertaalt nog met "zondaars". M.i. is misdadiger of crimineel beter, als tegenpool bij de oprechte, integere mens. Deze keuze maken ook andere vertalingen.

Andere omschrijvingen voor misdadigers: Machtigen (161); Onderdrukkers (121); Vijanden (98); vervolgers (84; 150; 157). belagers (139; 157).

En vooral: hoogmoedige mensen, zij:

51: lachen mij uit;

69: beschuldigen mij vals

78: doen mij kwaad met hun leugens

122: onderdrukken.

Gevolgen:

126: Overal wordt Uw wet geschonden

136: Beken van tranen vloeien uit mijn ogen, want Uw wet wordt niet onderhouden.

Psalm 119 actueel

Aan ons de vraag om in een tijd, waarin georganiseerde misdaad sterk groeit, met Psalm 119 te bidden en te leven. Dat kan met versie uit *De Nieuwe Psalmberijming* (2021):

Eerlijk en echt zijn,
leven in uw spoor, dat is mijn wens
Geef dat mijn hart
aan Uw geboden hangt...,
Geef dat de zucht naar geld
mij nooit bevangt.
Uw wet, mijn allergrootste kapitaal,
laat ik door niets of niemand mij ontstelen

Doede Wiersma was medewerker Oude Testament aan de Rijksuniversiteit Groningen en is emeritus predikant in de Protestantse Kerk

Diversen

Bonifatiuspassie (2004) weer te zien in Grote Kerk van Dokkum

Toen het in 2004 1250 jaar geleden was dat Bonifatius bij Dokkum werd vermoord, werd in de Grote Kerk van Dokkum de Bonifatiuspassie opgevoerd, een werk van Ina Sijsma (teksten) en Anne E. de Bruijn (muziek) voor een vierstemmig koor dat het leven en werk van Bonifatius verklankt en verbeeldt. Dit jaar keert de passie terug, op vrijdag 10, zaterdag 11 en zondag 12 juni om 20.00 uur. Dokkum viert dan de Bonifatiusdagen. Een kaartje kost 10 euro. Om zeker te zijn van een plaats kunt u reserveren via promovocaal.nl.

Zomer-Bijbellezingen over de Romeinenbrief in Wâlterswâld

Ds. K.H. Bogerd verzorgt komende zomer voor voor het achtste seizoen de Zomer Bijbellezingen in Wâlterswâld. Dit keer is de titel 'de Romeinenbrief uitgelegd en toegepast'. Ds. Bogerd: „Ik vind het heerlijk om voor en met allerlei mensen door een Bijbelboek heen te trekken, zowel met het oog op ons hart, als ook voor ons leven van elke dag. En daarnaast om elkaar te ontmoeten en ook samen te zingen.” De avonden zijn in Maranatha tegenover de kerk, Tsjerkeloane 75, op de woensdagavonden 14 en 28 juni, 12 juli, 6 en 20 september en 4 oktober, van 19.30 tot 20.30 uur. Ze zijn ook digitaal te volgen via hervormdwouterswoude.nl of kerkdienstgemist.nl.

Matthijs Vlaardingerbroek komt naar Chr. Geref. Kerk Dokkum

Matthijs Vlaardingerbroek komt woensdagmiddag 7 juni om 15.00 uur een voorstelling geven in de Christelijke Gereformeerde Kerk van Dokkum, Stationsweg 39, voor kinderen in de leeftijd van basisschool. Het optreden is één van de activiteiten rond het eeuwfeest van de kerk. Vlaardingerbroek is een door het hele land veelgevraagde verhalenverteller, buikspreeker en goochelaar. Met gebruik van buikspreekpoppen, goocheltrucs en verhalen maakt hij mooie en leuke educatieve voorstellingen voor alle kinderen. Zijn voorstellingen zijn altijd vol humor, sterk afwisselend en interactief. Hij laat tijdens zijn voorstelling veel kinderen even schitteren door hen te laten meehelpen in een truc, een verhaal of een buikspreekact. De voorstelling duurt ongeveer één uur. De zaal is open vanaf 14.30 u. en de toegang is vrij. Als begeleiders zijn natuurlijk ook de ouders of pakes en beppes van harte welkom. Na afloop is er een traktatie.

Israël 75 jaar

Laten we bomen geven als jubileumcadeau

De staat Israël gedacht in mei dat 75 jaar geleden David Ben Goerion de onafhankelijkheidsverklaring voorlas en daarmee in feite de staat Israël werd gesticht. Dat was in een heel woelige tijd: veel mensen betwijfelden destijds of de staat ooit haar 75-jarig bestaan zou mogen vieren. En als je de recente geschiedenis overziet, mag je best van een Godswonder spreken dat Israël nog bestaat.

door Maurice C.J. Wielenga

Het oude Verbondsvolk

Het volk Israël bestaat al meer dan drieduizend jaar. We kunnen de Bijbel opslaan en lezen hoe God aan Abraham verscheen met de woorden: 'Ga uit uw land en uit uw maatschap en uit uws vaders huis naar het land, dat Ik u wijzen zal; Ik zal u tot een groot volk maken, en u zegenen, en uw naam groot maken, en gij zult tot een zegen zijn.' (Genesis 12:1 NBG1951). En toen ging Abraham, vanuit Haran, op de leeftijd van 75 jaar, en Lot ging met hem mee. Zij trokken uit om naar het land Kanaän te gaan, later ook bekend als het Beloofde Land en het land van melk en honing.

Als we de geschiedenis van drieduizend jaar Jodendom overzien, dan is dat een gedachtenisboek met vele inktzwarte bladzijden. Al 2500 jaar geleden waren er grote vervolgingen in Aden, in een tijd waarin het woord pogrom nog niet eens bestond. Al te vaak fungeerden de Joden als uitlaatklep voor maatschappelijke onrust of revoluties. Met name in de negentiende eeuw nam het geweld tegen de Askenazische Joden in Rusland toe. Na de moord op tsaar Alexander II in 1881 door de revolutionaire Narodjina Volja (= wil van het volk) braken er in talloze Russische steden pogroms uit. Een massale uitstroom van Joden naar de Verenigde Staten volgde, ook vertrokken veel Joden naar Palestina of West-Europa.

Joden zorgden voor bloeitijden

In de vroege Middeleeuwen zien we dat Joden vaak hoge en gewaardeerde posities bekleedden. De bekende koning Alfonso X el Sabio, die in de twaalfde eeuw in Spanje leefde, liet Arabische, Joodse en christelijke geleerden samenwerken in Toledo aan de beroemde talenschoolen. Ze vertaalden de wetenschap en literatuur uit het Arabisch in het Spaans en het Latijn. Via deze talen is een belangrijk deel van de Arabische christelijk-Syrische en Grieks-Romeinse en Byzantijnse cultuur verspreid door heel Europa.

In latere tijden, met name in de periode van de Reyes Católicos eind vijftiende eeuw, ijverde koningin Isabella er juist voor het Joodse geloof in Spanje uit te bannen: Joden kregen de keuze zich te laten dopen als katholiek (conversos) of het land te verlaten met achterlating van al hun onroerend goed. Ongeveer 160.000 Sefardische Joden besloten toen te emigreren naar Portugal, Noord-Afrika of het Turkse Rijk, en naar Amerika. Deze Joden hechtten heel sterk aan hun taal en rijke, Sefardische tradities. Tot vandaag de dag spreken sommige van die Sefardische Joden een variant van het vijftiende-eeuwse

Grazige weiden in Galilea, foto: Willem Wilstra

Spaans, het Ladino. Koningin Isabel de Castilla liet in oorkonden vastleggen, zo las ik in de archieven van de Technische Universiteit van Barcelona, dat 'Joden als luizen en kakkerlakken verwijderd behoren te worden'.

Haar twintigste-eeuwse opvolger koning Juan Carlos, die nu tamelijk in ongenade is gevallen, zei tijdens een wandeling door Jeruzalem tegen cultuurminister Avraham Haim, dat hij zeer onder de indruk van de Sefardische geschiedenis was gekomen. Deze hoogleraar trof ik in 1991 in Salamanca tijdens een lang lunchgesprek. In zijn vakantieperiode gaf hij jaarlijks colleges Spaans aan de Universiteit Pontificia van Salamanca. Deze dr. Haim heeft zich zeer beijverd de kennis van het Sefardische Jodendom te publiceren en te digitaliseren.

Tradities

Veel Joden zijn bekend geworden vanwege hun grote begaafdheid in wetenschap en cultuur. Noem allen maar de naam van Albert Einstein en dan gaat er een wereld voor je open. Een belangrijk kenmerk van het Jodendom is ook de vasthoudenheid aan tradities: zoals families vroeger op vrijdagavond aan een rijk gedekte tafel zaten met aangestoken kaarsen, gebeden uitspraken en matses aten of koosjere wijn dronken, als voorbereiding voor de gang naar de sjoel, zo gaat het in veel gezinnen nog steeds. In de jaren tien en twintig van de twintigste eeuw gingen Joden zingend of gearmd naar de Neue Synagoge aan de Oranienburgerstrasse in Berlijn, die op hoogtijdagen uitpilde. Bij hoge uitzondering had deze synagoge een orgel en wie was toen de organist? Diezelfde Albert Einstein!

Toekomst voor Israël

Een echt groot feest bij 75 jaar Israël is niet mogelijk vanwege de dagelijkse grote problemen in politiek en maatschappij. Laten we daarom iets anders bedenken voor Israël: het land heeft ook te maken met uitdroging door klimaatverandering. Zo'n 40 procent van het landoppervlak is woestijn. Om dat proces tegen te gaan wordt van woestijngrond bosgrond gemaakt. Dat is het werk van het Joods Nationaal Fonds. Al decennialang ijvert deze stichting voor bosaanplant en nu al is het aantal bomen in Israël hoger dan honderd jaar geleden.

Zou het niet een mooi idee zijn om als Nederlanders Israël zoveel mogelijk bomen cadeau te doen. Elke gift is welkom, zo bericht het Joods Nationaal Fonds, maar als je 75 euro stort wordt de naam van de donateur bij de boom geplaatst. De nieuwe bosaanplant gaat uitdroging tegen, vermindert de CO-2 uitstoot en zorgt ook voor biodiversiteit. Bekijk u maar eens de website jnf.nl. Meebouwen aan de toekomst van dit prachtige land, wie wil dat niet?

Bij de oprichting van de staat in 1948 had Israël ruim 800.000 inwoners. Door massale immigraties zijn het er nu tien keer zoveel en wordt in 2024 de tienmiljoenste inwoner verwacht. Shalom, Israël..

Maurice C.J. Wielenga uit Joure is publicist en een vaste medewerker van Geandewei

De Joodse wortels van de Psalmen

Oeroudse joodse poëzie

De Hebreeuwse Bijbel is niet alleen het Oude maar ook zomaar het Vergeten Testament. De psalmen die we zingen zijn oeroude joodse poëzie, aldus dr. Piet van Midden, emeritus predikant en docent Hebreeuws aan de Universiteit van Tilburg

Het was een kerkelijke bijeenkomst zoals zo vaak wordt georganiseerd: een groepje belangstellenden was gekomen voor een lezing door een rabbijn. Hij citeerde een psalm. Een van de aanwezigen merkte monter op: 'Rabbijn, wat goed, u kent onze psalmen ook.'

Het zit diep: de Hebreeuwse Bijbel is niet alleen het Oude maar ook zomaar het Vergeten Testament. De psalmen die we zingen, de vaste 150 bijbellieden en nog een aantal daarnaast, verstrooid over de bijbelboeken, zijn oeroude joodse poëzie die nog steeds in de synagoge en ook in de context van de christelijke kerk wordt gebruikt. Daarover straks meer.

Laten we bij het begin beginnen: het bijbelboek dat wij 'Psalmen' noemen, heet in de synagoge 'Lofliederen'. Een bijzondere naam, want het boek bestaat helemaal niet uit lofzangen. In de psalmen wordt tegen de hemel geschreeuwd, maar uiteindelijk is het laatste woord een lofzang: Halleluja! Er zijn veel meer collectieve smeebeden dan lofzangen in het psalmboek, maar ook liederen van de enkeling. Maar liefst 73 psalmen hebben in hun opschrift 'van David' staan. Het zou kunnen zijn dat een paar oeroude psalmen van Davids hand zijn, maar het is verstandig bij het opschrift 'van David' te denken aan 'uit de bundel van David'.

Bonte collectie

De psalmbundel die wij hebben, bestaat uit vijf onderdelen, naar het aantal boeken van de Thora: 1-41; 42-72; 73-89; 90-106; 107-150. We nemen er kennis van, maar heel veel meer dan dat kunnen we niet. Het is bij lang niet alle psalmen duidelijk bij welke categorie we die moeten indelen. De moderne lezer is daar ook niet zo nieuwsgierig naar. Als we maar weten dat het om een bonte collectie gaat. Ooit begonnen met verschillende kleine verzamelingen. Dat is wel duidelijk. En langzaam gegroeid tot een bundel van 150, al staan enkele liederen dubbel in het psalmboek. Er zijn ook psalmen die niet in de eindcollectie zijn opgenomen. Het lied van Mozes en Mirjam, op de oever van de Rietzee, is daar een goed voorbeeld van.

De bundel met de uiteindelijke indeling en omvang wordt uiteraard geopend met Psalm 1, waarin een klassiek schema wordt geschetst: wat is de weg die je in je leven kiest? Ben je een rechtvaardige die zich wat van de Thora aantrekt of kies je tegen God en loopt jouw weg dood? Dat is het 'woord vooraf' van

het psalmboek dat besluit met Halleluja, 'Loof de Heer'. Dertien keer vinden we het werkwoord loven/danken in de slotpsalm 150. Alsof het niet op kan. Waarom niet veertien keer? Je moet ernaar raden. Wie weet als straks de Messias komt.

Begeleid met snarenspeel

Hoe functioneerden de psalmen in Israël? We weten er niet heel veel van, maar genoeg om een paar bescheiden lijnen te trekken. De psalmen vinden in het algemeen hun oorsprong in de liturgie van de tempel. We moeten raden naar de manier waarop ze ten gehore werden gebracht. In de aanhef van de meeste psalmen is een aanknopingspunt gegeven, maar veel wijzer worden we daar niet van. Er staat bijvoorbeeld 'een lied' of 'een psalm'. Het vermeldt een muziekinstrument dat of een melodie die destijds bekend was, maar waarover wij nu geen informatie meer hebben. Het opschrift met 'psalm', mizmor, komt het meest voor: 57 maal. 'Psalm' betekent van oorsprong waarschijnlijk een met snarenspeel begeleid lied. Dat kan een lied zijn in de tempeldienst, maar ook 'gewoon' een lied dat je bijvoorbeeld zingt om jezelf te beemoedigen.

Psalm 137 is daar een mooi voorbeeld van: de ballingen uit Juda, gevangen in Babel, zingen en begeleiden zichzelf. Hun wordt door de beulen gevraagd nog een Sion-lied te zingen. Psalm 137 is een van de weinige psalmen waarvan we nauwkeurig weten op welke situatie het lied ziet. De psalmen zijn veel meer 'algemeen' dan we doorgaans denken. Een voorbeeld, de beroemdste psalm: 'De Heer is mijn herder'. Er is wel gezegd dat die psalm meer mensen heeft getroost dan alle dokters en pastores bij elkaar. Het lied heeft velen geraakt. Dat zou niet het geval zijn geweest als de lezer zichzelf er niet in herkennen zou.

In de synagoge werden de psalmen al gehoord vóór de verwoesting van de tempel.

Psalm 113-118 noemen we 'het grote Hallel', ofwel 'de grote lofprijzing', liederen die bij hoogfeesten worden gezongen. En inderdaad: bij de intocht van Jezus in de tempel van Jeruzalem, kort voor Pesach, zingen de mensen al: 'Gezegend Hij die komt in de naam van de HEER. Hosanna!' Dat is een psalmtekst: 118:26.

In de synagoge wordt de sabbat met een welkom binnengehaald. Met Psalm 95, 'Kom, laten we jubelen voor de HEER'. Psalm 96, 'Zing voor de HEER een nieuw lied'. Psalm 97, 'De HEER is koning'. En de sabbat wordt toegezongen als een huwelijkspartner, 'Kom mijn geliefde om de bruid te ontmoeten'. Geen formulieren maar liederen. De psalmen geven je adem. Je raakt niet uitgezegd of uitgezongen. Als je bij de zogeheten Klaagmuur komt, zie je tal van Joden bidden: psalmen.

In het oosterse christendom was dat niet anders. In een vaste periode, bijvoorbeeld enkele weken, werden de psalmen gereciteerd. In de vroegste tijd van de kerk kenden monniken de psalmen uit het hoofd, gewoon door herhaling. In de rooms-katholieke kloosters ging het er net zo aan toe: men reciteerde in een vast ritme. Zo voorkom je ook dat 'lievelingsliederen' andere psalmen wegdrukken. Er zijn psalmen die nooit in de eredienst gebruikt worden omdat men er melodisch of inhoudelijks niets mee kan. Dat geldt ook van een aantal kloosters: bepaalde 'vloekpsalmen' worden niet in de getijdendiensten gebruikt.

Psalmen gaan met je mee

Psalmen: in de protestantse traditie zingen we het 'Geneefse psalter.' De berijming uit Genève midden zestiende eeuw is in Nederland van een vertaling van de hand van Pieter Datheen voorzien. Een aantal Gereformeerde Gemeenten in Zeeland gebruikt nog steeds die zestiende-eeuwse vertaling. In 1773 verscheen een psalmberijming die met name nog in Gereformeerde Bondskerken wordt gezongen. In 1968 werd een 'proeve van nieuwe berijming' aan de kerken aangeboden. Die berijming wordt nog steeds gezongen in de *mainstream* van de kerk.

Psalmen gaan met je mee. In de katholieke traditie had ooit de bijbelvertaler Hiëronymus de grootst mogelijke moeite om zijn psalmvertaling geaccepteerd te krijgen. De Geneefse psalmen met de berijming uit 1773 zijn niet weg te denken uit ons orthodoxe volksdeel. Psalmen worden je lievelingen of staan ver bij je vandaan. Maar als ze je raken, gaan ze levenslang mee.

bron: protestantsekerk.nl

VOLGENDE KEER in G eandewei

De horloges van
mijn ouders

De catechismus

De stress van klimaatkeuzes

